

26. Национальна бібліотека України імені В. Вернадського. Інститут рукописів. – Ф.Х. № 4157, арк. 1; ПВК. – К. : Университетская типографія, 1859. – Т. 4. – С. 29-47; С.М. Соловьев указ. соч. – С. 92.

В статтє оцєниваєтєя роль польского дипломота середини – второй половины 50-х гг. XVII в. черниговского воеводы Станислава Казимежа Беневского, который стоял у истоков польско-украинского диалога, завершившегося подписанием Гадяцкого договора 1658 г.

Ключевые слова: Речь Посполитая, Войско Запорожское, Станислав Казимеж Беневский, дипломатические отношения.

Отримано: 14.10.2012

94(437.6)(437.1/.2)”1492/1914”

Євген Бєвзюк
(Ужгород)

ШАФАРИК ЯК ДІЯЧ СЛОВ'ЯНСЬКОГО ВІДРОДЖЕННЯ

Праця присвячена дослідженню діяльності відомого словацького і чеського лідера національного відродження Шафарика. Його копінка діяльність стала вагомим внеском у справу етнічного відродження словацького народу. Саме результативна діяльність Шафарика та інших словацьких будителів призвела до масштабних культурних зрушень.

Ключові слова: Шафарик, Словаччина, культура, мова, будитель, етнос, нація, відродження, патріотизм, свідомість.

Актуальність дослідження обумовлюється низкою обставин. Насамперед, Шафарик є центральною фігурою історії Словаччини XIX століття. Він був ідеологом словацького національного відродження. Під його керівництвом і за його безпосередньою участю були закладені теоретичні основи словацького національного руху. Шафарик став одним з найбільш яскравих представників слов'янського відродження, а у практиці національно-культурного руху західних слов'ян міцно закріпилося поняття “нація”, яке він привніс до західного слов'янства з європейської гуманістичної думки.

Предметом дослідження у роботі є наукова і суспільно-політична діяльність Шафарика періоду словацького відродження. Об'єктом дослідження стало слов'янське відродження і така його складова частина, як словацьке відродження, що відбувалося на тлі загальної європейської національно-культурної модернізації.

Метою і завданням дослідження є необхідність відтворення діяльності Шафарика, як видатного словацького будителя і національного патріота. Для досягнення поставленої мети необхідно вирішити наступні завдання: розглянути внесок Шафарика у справу національного словацького пробудження та надати оцінку суспільно-політичній діяльності будителя.

Рівень дослідження теми. Перші публікації, присвячені життю і діяльності Шафарика, побачили світ ще у XIX ст. Ста-

новлення підходів до дослідження теми будителів та процесу відродження формувалося у руслі ідей Просвітництва. У дореволюційній Росії проблема слов'янського відродження завжди знаходилася у центрі уваги цілого ряду дослідників. Шафарик як славіст-науковець став відомим для російського читача завдяки публікаціям, що друкувалися на сторінках російських періодичних видань. Загалом російську славистику XIX ст. можна охарактеризувати як слов'янофільську. Оцінку Шафарика, як діяча словацького відродження, ми можемо знайти у працях М. Рігельмана¹, О. Гільфердінга², спільній роботі О. Пипіна та В. Спасовича³.

Радянські історики підійшли до розгляду проблеми словацького відродження виходячи з методології формаційності суспільно-економічних процесів в історії. У радянські часи світ побачили праці цілого ряду радянських славістів: В. Д'якова⁴, О. Мильнікова⁵, Т. Ісламова, В. Фрейдзона⁶, І. Міллера⁷ та багатьох ін. Вагомим внеском в історію європейської славистики стала монографія Л. Лаптевої⁸. Із робіт останніх років варто згадати праці Т. Ісламова, І. Лещіловської⁹, Г. Рокіної¹⁰, монографію А. Кішкіної: "Словацько-російські літературні контакти у XIX столітті"¹¹. Значний внесок у вивчення та популяризацію славистичної тематики внесли такі львівські слависти, як В. Чорній, А. Зашкільняк, М. Крикун, М. Криль¹² та ін.

Слов'янські аспекти минулого та сучасності стають предметом наукового інтересу Шафарика після повернення його у 1817 р. на батьківщину. Шафарик на деякий час оселяється у Празі, де знайомиться із науковим слов'янським бомондом. У цей період життя видатний діяч національно-культурного словацького відродження знайомиться із такими празькими вченими і літераторами, як Юнгман, Палацький, Коллар, Добровський, Неєди, Ганка. Саме це коло слов'янських будителів ввело Шафарика у світ нової історичної галузі – славистику. З 1819 р. у житті Шафарика починається новий період життя. Він отримує місце директора і викладача у сербській гімназії міста Новий Сад. Ця служба чимало сприяла інтелектуальному зростанню дослідника. Він знайомиться з діячами сербського відродження – В. Караджичем, А. Мушицьким¹³. У 1825 р. після рішення австрійського уряду заборонити викладати протестантам у православних гімназіях, Шафарика знімають з посади директора гімназії. Це слугувало приводом для того, що у 1826 р. російський славіст П.І. Кеппенен почав вести переговори від імені міністра народної освіти О.С. Шишкова із Шафариком, Ганкою і Челоковським. Від імені міністра Кеппенен запрошує їх викладати до російських університетів на кафедрі слов'янської літератури, але ці плани не були здійснені¹⁴.

Вагомим інтелектуальним проектом Шафарика стало написання "Історії слов'янської мови та літератури на всіх діалектах"¹⁵. З цього часу, як відзначив у своїх подорожних листах Микола Греча, Шафарик постав як "відомий усім знавець і історик слов'янських старожитностей"¹⁶. Книга відобразила історичні, лінгвістичні, етнографічні знання будителя. Це була практично перша об'ємна наукова праця з історії літератури і мов всіх слов'янських народів. При цьому об'єктом дослідження стало все "слов'янське плем'я",

а не окремі етноси. Будитель досліджував слов'янські літератури різних народів як прояв “загальнослов'янського культурного відродження”. Тому зовсім не випадково, що з моменту оприлюднення його слов'янських досліджень у німецьких та австрійських засобах масової інформації з'являються звинувачення Шафарика у слов'янському русофільстві, або російському панславізмі. Тієї ж думки дотримувалися і російські науковці та публіцисти. Наприклад Пипін стверджував, що “перші думки про взаємність були висловлені словаками...”¹⁷. В “Історії слов'янських літератур” він підкреслює, що “найхарактерніші панславісти з'явилися саме у словаків”, а “особливе піднесення народного почуття у словаків було зроблено двома письменниками, які обидва були родом словаки, та стали тоді найпотужнішими діячами в області слов'янського відродження. Це були Коллар та Шафарик”¹⁸.

На практиці панславизм та русофільство Шафарика були спрямовані виключно на співпрацю у культурній і науковій сферах. Своє основне завдання він бачив у вивченні російської мови, російської культури з метою налагодження наукових стосунків та взаємного збагачення слов'янських культур. Після появи “Історії слов'янської мови і літератури” Шафарика і “Доньки Слави” Коллара слов'янство з наукового об'єкту стає суб'єктом європейської політики, що давало підстави офіційному Відню розглядати чеське і словацьке питання як проблему російської “п'ятої колонії”.

“Історія” Шафарика справила сильне враження на слов'янський науковий світ та мала неабиякий суспільний резонанс у словацькому і чеському творчому середовищі. Словацький будитель вперше надав читачу цілісну картину розвитку слов'янських мов і літератур. За задумом Шафарика, це мало сприяти ідеології племінної слов'янської взаємності. Тому цілком зрозуміло і щиро звучить “жал” від Шафарика у листі до російського славіста Бодяньського з приводу продовження практики існування мовної і політичної роз'єднаності у середовищі західних слов'ян: “Між словаками і чехами настав розрив і роздвоєння у літературі та гострі сутічки – пером і чорнилом, на велике щастя, хоч не мечем та кров'ю...”¹⁹. Пізніше у своїх листах до Бодяньського Шафарик неодноразово опишував стан суспільного і культурного розвитку західних слов'ян²⁰.

На запрошення Юнгмана і Палацького у 1833 р. Шафарик переїжджає у Прагу. Він отримав можливість займатися науковою діяльністю. До того ж, стараннями Палацького та за підтримки групи чеських письменників, Шафаріку була надана щорічна субсидія у 480 гульденів, якої досліднику вкрай не вистачало. Про жалюгідний фінансовий стан Шафарика писав відомий російський медієвіст Т.М. Грановський. Він відвідав Прагу і після знайомства з богемською літературою і з деякими молодими літераторами особливо перейнявся глибокою повагою до славетного словака: “Я не знаю, чому дивуватися більше у Шафаріку: його великій вченості, або його великому характеру. ... Ми дивуємося самовідданості, з якою німці віддаються науці, але у Шафарика це ще дивніше, бо на нього, крім бідності, тиснуть тисячі інших обставин, яких у Німеччині немає”²¹.

Наукові успіхи Шафарика мали загальнослов'янське визнання. Так, у 1835 році під час відрядження до Праги відомий російський славист М.П. Погодін знайомиться із Шафариком. Погодін, як відомий теоретик панславізму, під час своїх наукових відряджень у слов'янські землі у 1835, 1839, 1842, 1846 роках мав реальну можливість не тільки досліджувати соціально-політичну практику слов'янського життя, але й зустрічатися з такими діячами чеського і словацького відродження, як Я. Коллар, Ф. Палацький, П.Й. Шафарик. Між слов'янськими будителями і російським дослідником встановлюються тісні дружні відносини, а безпосередньо Шафарика Погодін постійно намагався фінансово підтримати, навіть залучив до цього Гоголя. Наприклад, у листі до Гоголя Погодін звертається: “зміг би ти зібрати від своїх люб'язних багатіїв хоча б тисячу рублів асигнаціями (якщо не більше) і надіслати їх Шафаріку? ... Це добра і корисна справа”²². Знайомство двох науковців у часі збіглося із закінченням Шафариком першої частини “Слов'янських старожитностей”²³. Пізніше, за рекомендацією того ж М.П. Погодіна, із Шафариком знайомиться і працює під його науковим керівництвом майбутній професор кафедри історії та літератури слов'янських нарід Московського університету О.М. Бодянський. Той не просто визнавав талант Шафарика як дослідника, а вважав його “першим знавцем слов'янського світу”. Після повернення до Росії Бодянський публікує російською твори Шафарика у власному перекладі. Про наукову та політичну вагомість праць чесько-словацького будителя говорить факт їхнього визнання з боку офіційного Петербургу. Невипадково, що за їх переклад Бодянському було “Оголошено монарше благовоління”²⁴.

“Старожитності” по праву вважаються науковим подвигом та справою всього життя Шафарика. У своєму листі на адресу Погодіна, Шафарик висловив бачення та завдання, що стояли перед ним як дослідником слов'янства загалом і науковим діячем зокрема. Із листа стає очевидним, що “Старожитності” Шафариком замислювалися як дослідження, що мали презентувати слов'ян у якості народу, що має власну історію і етнокультурне розмаїття як широкої європейської спільноти. Найбільш актуальним за Шафариком є необхідність протидії процесу культурної німецької експансії. У листі будитель пише: “Звичайно ми не такі багаті на старожитності, як німці. ... З твердою рішучістю повинні ми протидіяти їхньому шкідливому впливу ...”²⁵. Після виходу “Старожитностей”, книга була перекладена на цілу низку європейських мов.

Сам Шафарик творив свій капітальний труд у складних матеріальних умовах, що негативно відбилосся на стані його здоров'я. Своїми проблемами він ділиться із Погодіним: “Роботи багато, труднощів немало. Моє здоров'я помітно стало гірше: я повинен був у цьому році виїхати у Карлсбад, але, на жаль, у мене немає грошей і надії на те, що я їх отримаю, теж немає. Що могли б надати мені “Старожитності”, то поганоляють все торговці книгами: мені тільки праця та піклування, а їм вигоди”²⁶. Про наявність значних фінансових проблем у Шафарика пише у листі на адресу Погодіна і відомий російський науковець Бодянський.

Славіст пише: “Стан його здоров’я досить складний, а обставини життя взагалі. ... Він вкрай всього потребує”²⁷. Російський славіст Погодін надав посильну фінансову допомогу словацькому колезі, що дозволило йому не тільки підтримувати дружні та наукові контакти, але й отримувати інформацію про стан соціально-політичної активності у середовищі західних слов’ян. Так Шафарик у листі до Погодіна (фрагменти з листа Шафарика до Погодіна, останній відправив на адресу російського міністра освіти – автор) надаючи характеристику стану активності суспільного словацького життя та розвитку словацького культурного руху відзначає його “в’ялість”, відсутність нових потужних особистостей, здатних наповнити національний рух новими ідеями. Безпосередньо Шафарик так коментує ситуацію, що мала місце у цей час у словацькому середовищі: “Що сказати вам нового ... у нас тепер мало важливих досягнень. Найкращі наші письменники: Коллар, Челаковський, мовчать. Нове покоління, молодь, спілкується мало, тому що їм бракує фундаментальних знань. Майбутнє виглядає сумнівним!”²⁸. Інформаційні повідомлення від Шафарика, що надходили на адресу Погодіна, мали неабияке значення не тільки для розвитку славістики, як наукової галузі. Можна впевнено стверджувати про їх змістовну важливість для формування загального алгоритму російської зовнішньої політики відносно західного слов’янства зокрема і Австрійської імперії у цілому. Не випадково, що у секретному посланні від міністра Уварова до Погодіна останньому доручалося: “Доставити Шафаріку і Ганці кожному по п’ять тисяч рублів ... ”²⁹. На нашу думку, надання таких щедрих фінансових допомог не могло передбачати лише наукову благодичність, що спрямована на підтримку наукових прагнень західнослов’янських будителів.

Мінорний тон листа Шафарика відобразив реальний стан розвитку словацького національного руху другої половині 30-х років XIX ст. Уряд Фердинанда I, розуміючи небезпеку консолідації національних рухів імперії, докладає зусиль максимально роз’єднати національно-політичні рухи імперії. З метою протиставлення угорському національному руху словацького Відень у 40-х роках XIX ст. дозволяє видання не тільки ліберальних німецьких, але й ліберально-національних газет чеським, словацьким, хорватським, сербським діячам імперії. Невипадково, що загальна чисельність періодичних видань напередодні революції 1848 року чисельно досягла майже трьох сотень різноманітних найменувань³⁰. Такі запобіжні заходи до певної міри “випустили пар” з національного словацького руху, тимчасово позбавивши його можливості “підживлюватися” новими молодими ліберальними патріотами. Саме про тенденцію політичної поміркованості у внутрішній національній політиці імперії пише Шафарик у листі до Погодіна³¹.

Але політика “дозованої уваги” до слов’янської проблеми імперії проявилася безпосередньо в участі офіційного Відня при вирішенні долі Шафарика. Так, відсутність умов для творчої діяльності, недостатність фінансів викликали у Шафарика почуття невдоволення. Останнім скористалися німецькі і австрійські політики, на-

магаючись заручитися підтримкою відомого слов'янського науковця. Так прусський міністр народної освіти Йоган Ейхгорн (1779-1856) пропонує Шафаріку кафедру слов'янознавства у Берліні. Але Шафарик був швидше австрофілом ніж германофілом. У відповідь він пише прусському міністру записку, у якій пропонує академічний план викладання слов'янознавства у Прусському університеті³². Наполегливі пропозиції до Шафарика про співпрацю з Росії та Пруссії змусили інакше подивитися на наукову і суспільну користь для імперської внутрішньої політики Шафарика. З 1841 р. його призначають позаштатним хранителем університетської бібліотеки, а напередодні революційних подій 1848 р. австрійський імператор призначає його членом Віденської Академії³³.

На цей час слов'янство як етнос вже виходить за прості культурні рамки, а загальність процесу національного відродження сприяє моментам консолідації етнічної еліти. Слов'янські народи стають етносом європейської політики. Словаки поступово втягуються у справу ренесансу власної етнічної культури. Не останнім фактором, що сприяв розширенню справи словацького відродження, стала політика етнокультурних обмежень, яку проводила угорська шляхта. Про наявність систематичної антисловацької політики у своїх листах писав М. Рігельман. Безпосередньо він пише: "На сеймі у 1835 р. угорці ... визначили ввести угорську, не тільки для загального управління, але й для внутрішнього користування у слов'янських комітатах ... заклаяти мадяромани уявили, що немає порятунку для Угорщини до того часу, доки всі жителі у ній, до якого б вони племені не належали, не забудуть своїх природних мов і не заговорять на мадярській"³⁴.

Організована протидія словацьким національним прагненням викликала певне організаційне зростання словацького національного руху. У 30-40-і рр. XIX ст. у зв'язку із появою праць П. Шафарика, Й. Юнгмана, Я. Коллара, до представників слов'янських національних рухів Австрійської імперії переходить ініціатива з формування національних ідеологій на тлі власної етнічності, загальності слов'янських ідей та уявлень про взаємність³⁵. Національні слов'янські діячі у своїх програмних розробках спираліся насамперед на етнічну складову ідеї слов'янської єдності, а етнічна приналежність не заперечувала збереження релігійних традицій. Визнаючи вагомість релігії, як джерела загальної духовної культури народу, будителі дотримувалися принципу збереження конфесій. Наприклад, Коллар під час бесід з російським слов'янофілом Ф.В. Чижовим заперече його тезу про необхідність єднання слов'ян на ґрунті православ'я. Чижов намагався представити православ'я як єдиний бар'єр, що протистойть руйнівному натиску зі Сходу. Діячі західного слов'янського відродження у питаннях релігії були більш толерантними. Це у своєму щоденнику відзначив Чижов: "Коллар став умовляти мене бути проповідником терпимості та релігійної байдужості, – передає подробиці суперечок Чижов. – Я заперечив, що це у нас неможливо... у нас проповідувати терпимість – означає брати протислов'янську сторону"³⁶.

Західне слов'янство: чехи, словаки, лужицькі серби, історично опинившись у лоні католицької церкви на протязі багатьох

століть, дотримувалися своїх релігійних ідеалів. Якщо розглядати словацький національно-суспільний рух, то необхідно визнати, що наявність двох релігійних конфесій (католицької і лютеранської) гальмувало процес етнічної консолідації (лютерани склали приблизно п'яту частину населення Словаччини), але в цілому не порушувало цивілізаційної єдності словацького етносу. Певним гальмом для зростання словацького національного руху була відсутність у них національної церковної організації, яка могла б служити меті етноконфесійної консолідації. У 40-х роках XIX ст. поширюється практика поступового об'єднання католиків і протестантів у різноманітні товариства. Наприклад, у 1836-1838 рр. у Банській Бистриці Карел Кузмані (1806-1866) – богослов, громадський діяч, поет – видає національно-культурний журнал “Тронка”³⁷. На сторінках цього періодичного видання друкувалися праці таких представників різних релігійних конфесій, як Я. Коллар, С. Халупка, С.Б. Гробоня, Ц. Зоха та інші.

Філософське усвідомлення Шафариком своєї слов'янської приналежності відбувалося в умовах зростаючої полеміки двох самодостатніх філософських ідей - західництва і слов'янофільства. На тлі останньої виникла ідеологія слов'янської культурної єдності. Попри усю здавалося б на перший погляд, нереальність сценарію культурного слов'янського об'єднання, про можливість якого писали словацькі, чеські, лужицькі будителі слов'янського відродження, зусиллями Шафарика, Коллара, Караджича, Копитара була створена атмосфера можливості досягнення практики культурної єдності, а багатьом сучасникам досягнення цієї мети здавалося цілком реальним.

Підставою для подібних переконань стали тісні зв'язки між усіма слов'янськими лідерами і багатьма громадськими діячами, про що свідчить їхнє інтенсивне листування, постійний інформаційний обмін. У душі літературної взаємності словацькі дослідники встановлювали і розвивали свої зв'язки: вивчали мови, обмінювалися книгами, створили національно-культурне товариство, яке за своїми суспільно-науковими завданнями було схоже на слов'янські матиці: сербську, чеську, іллірійську, серболужицьку тощо.

Шафарик і Коллар, на думку багатьох славістів, справедливо потрапили до кола відомих постатей всеслов'янського відродження та були включені до складу теоретиків раннього панславізму. При цьому певним ідейним фундаментом для становлення ідеології панславізму, її гімном вважають “Історію слов'янської мови і літератури”, що побачила світ у 1826 році³⁸. Не дивлячись на те, що дослідження було написано німецькою мовою, Шафарик постав перед європейським читачем у якості адвоката слов'янських народів. “Слов'янин, – пише Шафарик, – що бере у руки свою історію, географію, статистику або інші твори, написані не слов'янською мовою, повинен починати їх читати з непідробним страхом та занепокоєнням, ... дві третини творів, де мова йде про слов'ян, ... не містить у собі нічого, окрім спотворень і осуду їх національних особливостей, до жодного народу на землі не ставилися так дурно. ... Ненависть і переслідування переходять з життя у письмові гоніння та із письмових гонінь у життя; письменники

сусідніх народів на початку XIX ст. для слов'ян відтворюють сцени, що були за часів Карла Великого, Генріха Птицелова, Генріха Льва, Альбрехта Медвідя, Арпада та інших ...³⁹. Ідея Шафарика зрозуміла. Він розглядає духовну культуру слов'ян як єдине ціле, що має загальне історичне минуле та головне – має право на особисте майбутнє. Комплексність підходу у дослідженні слов'янства Шафариком дозволила пізніше О.М. Пипіну в одній зі своїх праць показати словацького будителя як фундатора “літературного панславізму”. І така інтерпретація не є випадковістю. Тонка межа між культурним панславізмом і ідеями єдності в умовах політики імперських інтересів була зручним простором для різноманітних ідеологічних і політичних інсинуацій. Для ряду громадських діячів західних слов'янських народів, словацьких та чеських будителів, філософія панславізму періоду політики легітимізму, часів Віденської системи міжнародних відносин, розумілася як реальна політична ідея (і це необхідно було враховувати будителям у своїй науковій, і суспільно-політичній діяльності), метою якої була гегемонія царської Росії у слов'янському світі⁴⁰. Шафарика, як будителя загальнослов'янського масштабу, швидше необхідно вважати ідеологом культурної слов'янської єдності, а не політичного панславізму. У реальності Шафарик дотримувався концепції австрославізму, тобто поділяв теорію об'єднання слов'ян у рамках монархії за умови визнання їх автономних прав⁴¹. Ці мотиви особливо визначилися в ідеології науковця після придушення польського жовтневого повстання 1830 року і наступної російсько-польської війни 1830-1831 рр. З цього часу словацькі та чеські патріоти часів відродження протиставляли царофільському панславізму можливий варіант створення на тлі етнічної слов'янської спільності, що мешкала у Австрійській імперії, слов'янської федерації. Невипадково, що сам Шафарик у цей час критично відгукується про європейську політику політичного режиму Миколи I: “Велич, якій ми усі висловлюємо здивування, насправді представляє собою жахливий військовий деспотизм”⁴². Таким чином, усвідомлення можливості у перспективі отримати “військовий деспотизм” шляхом поширення ідеології політичного панславізму, сприяє усвідомленню Шафариком права на існування ідеї мовної та літературної слов'янської єдності. З часом така світоглядна позиція Шафарика формується у концепцію політичного австрославізму, а напередодні революції 1848 року навіть наближається до позиції австрійських лібералів, що ми бачимо з листа Шафарика на адресу Палацького. Він пише: “Ми всі бажаємо залишатися конституційно австрійцями, національно-чехами, німцями і т.д., тим, ким ми реально є”⁴³. Таким чином світоглядна філософія розвитку західних слов'ян у Шафарика виходила за рамки політичного панславізму, а панслов'янська ідея для нього існувала лише у вигляді окремого елемента етнокультурної спорідненості.

Внеском будителя у справу культурної модернізації слов'янства стало формування єдиної слов'янської історичної концепції розвитку, у якій чітко можна було простежити наукову картину слов'янського етногенезу і сучасного культурного стану. Шафарик

один з перших серед європейських етнографів зібрав ґрунтовні статистичні відомості про слов'янську чисельність та опублікував її у «Слов'янській етнографії»⁴⁴. Свою оцінку науковим досягненням словацького будителя висловлював І.І. Срезневський у листі на адресу М.П. Погодіну: «Шафарик ... для мене – ціла академія, йому я більш за все зобов'язаний, і сумніваюся, щоб хто-небудь ще міг мені так згодитися, як він»⁴⁵.

У цілому необхідно констатувати, що Шафарик належить до кола видатних діячів чеського та словацького національного відродження. Його праці були початком наукового підходу до вивчення слов'ян та фундаментом для зростання чеського і словацького національного руху.

Примітки:

1. Ригельман Н.А. Продолжение писем из Вены. Письмо 4 / Н.А. Ригельман // Московский литературный и ученый сборник на 1847 год. – М. : Типография Семена, 1847. – С. 193-261.
2. Гильфердинг А.Ф. Западные славяне / А.Ф. Гильфердинг // Русская беседа. – 1858. – Т. IV. – Кн. 19. – С. 1-65.
3. Пыпин А.Н. Обзор истории славянских литератур / А.Н. Пыпин, В.Д. Спасович. – СПб. : Изд. О.Д. Бакста, 1865. – 530 с.
4. Дьяков В.А. Политические интерпретации идеи славянской солидарности и развитие славяноведения (с конца XVIII в. до 1939 г.) / В.А. Дьяков / Методологические проблемы истории славистики. – М. : «Наука», 1978. – С. 232-260; Дьяков В.А. Славянский вопрос в мировоззрении и деятельности М.А. Бакунина / В.А. Дьяков // Общественная мысль и славистическая историография. – Калинин, 1989. – С. 5-23.
5. Мыльников А.С. Павел Шафарик – выдающийся ученый-славист / А.С. Мыльников. – М. ; Л., 1963. – 112 с.
6. Исламов Т. Освободительные движения народов Австрийской империи : Возникновение и развитие, конец XVIII в. – 1849 г. / Т. Исламов, В.И. Фрейдзон. – М. : Наука, 1980. – 609 с.
7. Миллер И.С. Формирование наций в Центральной и Юго-Восточной Европе: исторический и историко-культурный аспекты. Центральная и Юго-Восточная Европа в эпоху перехода от феодализма к капитализму / И.С. Миллер, В.И. Фрейдзон. – М. : Наука, 1981. – 359 с.
8. Лаптева Л.П. История славяноведения в России в XIX веке / Л.П. Лаптева. – М. : Индрик, 2005. – 847 с.
9. Исламов Т. Славянские матицы : XIX век. / Т. Исламов, И.И. Лещиловская, З.С. Ненашева. – М. : Ин-т славяноведения и балканистики РАН, 1996. – Т. 2. – 294 с.
10. Рокина Г.В. Теория и практика славянской взаимности в истории словацко-русских связей XIX в. / Г.В. Рокина. – Казань : Изд-во Казанского ун-та, 2005. – С. 5– 30.
11. Кишкина Л.С. Словацко-русские литературные контакты в XIX веке / Л.С. Кишкина. – М. : Наука, 1990. – С. 40-41.
12. Криль М.М. Украинско-чешско-словацкие общественные и культурные связи 20-60-х годов XIX в. : диссертация на соискание ученой степени к.и.н. / М.М. Криль. – Львов, 1985. – 205 с.
13. Novaković Stojan. Srpska bibliografija za noviju književnost, 1741-1867 / Stojan Novaković. – Биоград : Српско учено друштво, 1869. – С. 5-7.
14. Бузескул В.П. Всеобщая история и ее представители в России в XIX и начале XX века. – Л., 1929. – Ч.1. – С.28.

15. Šafárik Pavel Jozef. Slowanský národopis / Pavel Jozef Šafárik. – W Praze, 1842. – 187 s.
16. Греч Николай. Путевые письма из Англии, Германии и Франции / Николай Греч. – С-Пб., 1839. – Том 3. – С. 14.
17. Пыпин А.Н. Литературный панславизм / А.Н. Пыпин // Вестник Европы. – 1879. – № 7. – С. 662.
18. Пыпин А.Н. История славянских литератур / А.Н. Пыпин. – СПб. : Изд. М.М. Стасюлевича, 1881. – Т. 2. – С. 1025.
19. Францев В. Чешско-словенский раскол и его отголоски в литературе 40-х гг. Памяти А. Штура / В. Францев. – М. : Синодальная типография, 1915. – С. 85.
20. Письма П.И. Шафарика к О.М. Бодянскому (1838-1857). С приложением писем П.И. Шафарика к В.Г. Григоровичу (1852-1856) / изд. П.А. Лавров, М.Н. Сперанский. – М. : Университ. тип., 1895. – 232 с.
21. Грановский к Станкевичу и Неветрову. Письмо. 27 апреля 1838 Прага / А.В. Станкевич, Т.Н. Грановский. – М. : Тип. Грачева, 1869. – Т. 2. – С. 79-80.
22. Погодин М.П. – Гоголю Н.В. 2 июня 1847 / Николай Васильевич Гоголь. Эпистолярное наследие. Гоголь и М.П. Балабина. Гоголь и М.П. Погодин. – М., 1988. – С. 424-427.
23. Шафарик П.Й. Славянские древности. Часть историческая / П.Й. Шафарик ; пер. О. Бодянского. – М., 1847. – Т. I. – Кн. I. – 464 с.
24. Монаршее благоволение профессору Московского университета Бодянскому // ЖМНП. – 1844. – Часть XLI. – С. 39.
25. Шафарик – Погодину. письмо. 23 мая 1836 г. / П.Й. Шафарик // ЖМНП. – СПб., 1837. – Ч.14. – С. 276-287.
26. Погодин М.П. Славянские новости. письмо проф. Погодина к редактору Журнала министерства народного просвещения / М.П. Погодин // ЖМНП. – 1838. – Ч.19. – С. 195.
27. Венгеров С.А. Критико-биографический словарь русских писателей и ученых: от начала русской образованности до наших дней. Критико-биографический словарь русских писателей и ученых / С.А. Венгеров. – СПб. : Семеновская типография, 1897. – Т. 5. – С. 59.
28. Шафарик – Погодину. Славянские новости. Выдержка из письма проф. Погодина к редактору журнала министерства народного просвещения / П.Й. Шафарик // ЖМНП. – СПб., 1838. – Ч. 19. – С. 190.
29. О пособии чешским ученым Шафарикау и Ганке. 09.12.1838-16.03.1839 // Российский государственный исторический архив. – Ф. 735. – Оп. 2. – Е.Х. 60. – Л. 31.
30. Сурков А.А. Краткая литературная энциклопедия / А.А. Сурков // Советская энциклопедия. – М., 1962. – Т. 1. – С. 70.
31. Шафарик – Погодину. Славянские новости. Выдержка из письма проф. Погодина к редактору журнала министерства народного просвещения / П.Й. Шафарик // ЖМНП. – СПб., 1838. – Ч. 19. – С. 187-213.
32. Мыльников А.С. Павел Шафарик – выдающийся ученый-славист / А.С. Мыльников. – М. ; Л., 1963. – С. 70.
33. Hanu Josef. Pavel Josef Safarik V Zivote I Spisach: Ke Stoletym Narozeninam Jeho / Josef Hanu. – Biblio Bazaar, 2010. – S. 68-69.
34. Ригельман Н.А. Продолжение писем из Вены. Письмо 4 / Н.А. Ригельман // Московский литературный и ученый сборник на 1847 год. – М. : Типография Семена, 1847. – С. 218.
35. Kohn H. Pan-Slavism : Its History and Ideology / H. Kohn. – New York, 1960. – P. 3.
36. Чижов Ф.В. Путешествие по славянским землям 1845 года. Дневник / Ф.В. Чижов // Славянский архив. – М., 1958. – С. 252.

37. Бакош Микулáš. Чешско-русские и словацко-русские литературные отношения / Микулáš Бакош. – М. : Наука, 1968. – С. 147-148.
38. Šafárik Pavel Jozef. Geschichte der slawischen Sprache und Literatur nach allen Mundarten / Pavel Jozef Šafárik. – Ofen, 1826. – 524 s.
39. Šafárik Pavel Jozef. Geschichte der slawischen Sprache und Literatur nach allen Mundarten / Pavel Jozef Šafárik. – Ofen, 1826. – S. 44.
40. Пыпин А.Н. Литературный панславизм / А.Н. Пыпин // Вестник Европы. – 1879. – № 7. – С. 615-616.
41. Удальцов И.И. Историография чешского национального возрождения: новейшие чехословацкие и советские исследования, 1950-1980 гг. / И.И. Удальцов, В.И. Фрейдзон. – М. : Наука, 1984. – С. 66.
42. Францев В. Очерки по истории чешского возрождения / В. Францев. – Варшава, 1902. – С. 165.
43. Бондарчук В.С. Освободительные движения народов Австрийской империи : Период утверждения капитализма / В.С. Бондарчук, В.И. Фрейдзон. – М. : Наука, 1981. – С. 394.
44. Šafárik Pavel Jozef. Slowanský národopis / Pavel Jozef Šafárik. – Praze, 1842. – 187 s.
45. Срезневский И.И. Срезневский – Погодину / И.И. Срезневский // Вестник Московского университета: История. – М. : Изд-во Московского университета, 1996. – С. 14.

Статья посвящена исследованию деятельности известного словацкого лидера национального возрождения П.И. Шафарика. Его кропотливая работа стала важным вкладом в дело этнического пробуждения словацкого народа. Именно результативная деятельность словацких деятелей возрождения привела к масштабным культурным сдвигам.

Ключевые слова: Шафарик, этнос, нация, будитель, возрождение, Словакия, культура, язык, сознание, патриотизм.

Отримано: 5.09.2012

УДК 94(439)«1861/1868»:342.534(477)(092)

Ростислав Майор
(Кам'янець-Подільський)

ПАРЛАМЕНТСЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ А. ДОБРЯНСЬКОГО В УГОРСЬКОМУ СЕЙМІ ТА ЙОГО БОРОТЬБА ПРОТИ МАДЯРИЗАЦІЇ НАЦІОНАЛЬНИХ МЕНШИН УГОРЩИНИ В 1861-1868 рр.

У статті проаналізовано парламентську діяльність Адольфа Добрянського в угорському сеймі та його боротьбу проти політики мадяризації неугорських народів Габсбурзької монархії в 1861-1868 рр.

Ключові слова: А. Добрянський, парламент, національне питання, мадяризація.

Адольф Добрянський належить до визначних українських діячів ХІХ ст. Свою діяльність він зосереджував на розв'язанні важливих суспільно-політичних проблем, основне місце серед яких посідало національне питання в Австро-Угорщині та боротьба проти